

НОВИ КНИГИ:

Ласло Мартон. Принудително освобождение. 2015

Интервю с Ласло Мартон

МАРТОН, Ласло. Принудително освобождение. Превод от унгарски език Стефка Хрусанова. С., ИК “Тутенберг”, 2015. 166 с. ISBN 978-619-176-055-8

“Принудително освобождение” (2001), първа част от трилогията “Братство”, може да се чете самостоятелно, като завършен роман. През 2002 и 2003 г. излизат втората – “Трите капки кръв на Рая”, и третата част – “Перипетиите на дипломатическата мисия”.

Действието на “Принудително освобождение” се развива в края на XVII век, когато императорските войски окончателно прогонват турците от Унгария и слагат край на управлението на чуждите завоеватели. Главният герой, младият унгарски благородник Шандор Карои, научава, че по-големият му брат, Ищван Карои, смятан за загинал в битка, в действителност е жив. Чрез

приключенията на двамата братя авторът представя историческите събития в Унгария: освобождаването на столицата Буда, сраженията за Трансилвания, битката при Зента и др. Ласло Мартон съчетава елементите на бароковия приключенски роман и на реалистичния исторически роман, като използва и някои похвати на постмодернизма.

Унгарският писател, драматург, есеист и преводач Ласло Мартон е роден на 23 април 1959 г. в Будапеща. През 1983 г. завършва унгарска и немска филология в Будапещенския университет. От 1983 до 1990 г. е сътрудник на издателство “Хеликон” в Будапеща. От 1990 г. работи като писател на свободна практика. През 1998 и 1999 г. живее в Берлин като стипендиант на ДААД. Мартон публикува преди всичко на унгарски език, но пише и литературни творби на немски. Носител на множество литературни награди, обичан от унгарските

читатели, наложил се с многообразието и интелектуалната изтънченост на произведенията си. Автор е на над 20 книги, на повече от 15 пиеси, превел е над 15 книги и няколко пиеси. Ласло Мартон превежда: Мартин Лутер, Андреас Грифиус, Новалис, Либскинд, Фолкер Браун, Гюнтер Грас, братя Грим, Гьоте, Клайст, Себастиан Брант, Валтер Бенямин, също така и Шекспир.

Стефка Хрусанова разговаря с Ласло Мартон за романа му “Принудително освобождение”, който беше представен на Панаира на книгата в София през декември 2015 г.

Как възникна идеята да напишеш трилогията “Братство”?

Преди двадесет и пет години, през 1991 г. попаднах на историята на Шандор Карои и неговия (истински или фалшив) по-голям брат. По онова време пишех пиеса за трансилванския княз Жигмонд Батори (от края на XVI век), събирах материали за нея. Прегледах всички течения на историческото списание “Векове”. В броевете от 1872 г. открих съобщението на архивиста Имре Валтер за “псевдо-Карои”. Стори ми се, че епическият проблем на историята не намира езикови изразни средства, за да внуши неопределеността: в началото се говори за по-големия брат на Шандор Карои, падналия в турски плен Ищван Карои, по-късно назоваван с името на измамника Гергей Над, макар че става дума за едно и също лице. Минаха няколко години. Реших, че трябва да напиша роман, а в края на 90-те години стигнах до извода, че ми трябва точно тази история. В нея се криеха и възможностите за широка историческа панорама: Унгария се освобождава от потисничеството на чужда власт, но никой не знае каква да бъде новата свободна държава. От друга страна, в нея се поставя и въпросът за идентичността на личността: откъде можем да знаем, че откупеният срещу много пари от турско военнопленничество мъж действително е нашият брат Ищван Карои (който леко е загубял от лошите условия на живот), а не Гергей Над (който по-време на пленничеството си е присвоил семейната история)?

Какви документи и специализирана литература си използвал за създаването на историческия фон на “Принудително освобождение”? Какви са източниците за описанието на действащите лица от турски произход?

Подготовката трая около една година, а през петте години на писане прегледах множество документи. Използвах богатия материал от архива на семейство Карои (например кореспонденцията на Шандор Карои и съпругата му), прочетох публикации по военна и икономическа история. В началото на 1998 г. прекарах два месеца във Виена. По онова време прочетох много турски мемоари, дневници и хроники в превод на немски език, сред тях историята на Осман ага, дипломат и преводач. Той дълги години бил пленник в Австрия, знаел отлично немски, унгарски и сръбски, после след много перипетии избягал в Турция. Такава потискаща история, каквато биха измислили Франц Кафка и Иво Андрич. И разбира се, наистина съществува “Историята на госпожица Картигам”: това е първият унгарски роман, с автор Игнац Месарош, публикуван за първи път през 1773 г. В действителност това е превод на един немски бароков роман, но всичките екземпляри от него са изгубени. Последният от тях бил запазен в Берлинската държавна библиотека, но бил унищожен по време на бомбардировките през 1944 г. Обаче унгарската му версия има множество издания и днес е сравнително лесно да се намерят екземпляри от нея в антикварните книжарници. По-просветените унгарци, които са чували за “Картигам”, и до днес смятат, че това е унгарски роман. Не знаят, че е превод.

Мнозина от героите в романа са действително съществували исторически личности. Истинските им характери ли си предал или си променил някои черти заради действието?

Това е въпросът. Кое е истина и кое не е? Кое е оригиналното произведение и кое е превод? Коя е “действително съществувалата” и коя е “измислената” личност? Например, Шандор Карои без съмнение е действителна личност, играл е важна роля в историята на Унгария. Той е бил главният военачалник на княз Ракоци по време на освободителната му борба. Той подписал Сатмарския мирен договор, който сложил край на ужасната гражданска война. Но какво да мислим за по-големия му брат Ищван, за когото знаем със сигурност само, че е изчезнал в една битка през есента на 1686 г.? Какво да мислим за хирурга Йохан Диц, чийто дневник е запазен до наши дни (използвах го)? Все пак, той не е бил историческа личност, а обикновен човек, като стотиците хиляди по време на войната срещу турците. Госпожица Картигам не съм измислил аз: тя е първата героиня в унгарски роман. Знаем, че турските жени от знатен произход наистина са паднали в плен по време на обратното завземане на Буда от унгарците. Знаем и че много от тях са се покръстили и са се натурализирали в дворовете на австрийски или унгарски магнати. Точно това се случва с Картигам, след като приема християнството и става Кристина. И това не съм измислил аз. Измисленото от мен винаги се чувства като по-вероятно или възможно, отколкото документално доказаните факти, частиците от “действителността”.

Книгата ти се движи между историческия и модерния роман, между случили се и неслучили се събития. Търсил ли си някакво точно съотношение между изразните средства и въздействието им или епизодите се подреждаха интуитивно?

Когато започнах да работя над романа, бях още млад – и като човек, и като писател. За мен беше огромно откритие, че фактите и фикциите не си противоречат, а се потвърждават взаимно. Другото голямо откритие беше, че идеята на романа трябва да съдържа и композицията му. Например, веднага разбрах, че ще има отделни глави. Знаех, че те ще имат и заглавия. Знаех, че ще бъдат шест – не пет или седем. Нямам представа защо, но беше така. Затова книгата е като цикъл от няколко по-дълги разказа. Днес, от дистанцията

на 18-20 години виждам, че ако не беше това разделение на глави, щеше да е много по-трудно да се чете книгата, защото пластове фикция и действие са доста сложни.

Историческият фон на романа много прилича на днешната ситуация в Европа, звучи доста актуално. Може ли обръщането към миналото да даде поуки за решаването на днешните проблеми на Европейския съюз, за запазването на човешките ценности?

От една страна, аз съм писател, а не политик. От друга страна, преди двадесет години, когато започнах да се занимавам с тази история, светът беше много по-различен, отколкото сега. Въпреки това въпросът е справедлив, защото поставените в романа проблеми навярно са по-валидни за днешното положение, отколкото за онова преди двадесет години. Не може от старите истории автоматично да се извлекат поуки за днешното положение. Ако някой писател се стреми към такива внушения, поради актуализирането творбата му ще загуби тежест. Обаче в мисленето на днешния писател съществува – в най-добрия случай се е запазил – опитът от стари времена. Несъмнено тежките проблеми на модерната европейска цивилизация няма да бъдат решени от писателите. Нито от читателите. Но има шанс за някакво решение, докато съществуват писатели и читатели.

